A LÉTÜNK 1987-ES TANULMÁNYPÁLYÁZATÁNAK DÍJAZOTT PÁLYAMŰVEI

Pekár Tibor

A SZABADKAI FILHARMÓNIA HŐSKORA (1908–1914)

Szabadka zenei állapota 1907-ben

A Függetlenség, a szabadkai Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt hivatalos közlönye, 1907. május 22-én hosszabb cikket szentelt Szabadka zenei állapotainak. Éppen aznap érkeztek haza az újvidéki dalversenyről a Szabadkai Dalegyesület tagjai. Megnyerték az első díjat. A cikk írója szerint ez még nem lehet ok az elégedettségre, mert „az csak nem felel meg nyolcvanezer lakossal bíró város *szükségleteinek*, hogy zeneiskolájában három kinevezett tanár tanítson". Ugyanakkor a városi zenekar körül sem található minden rendben. „Képzeljünk el egy zenekart – folytatja a cikkíró –, amelyben megvan egy zenekar magva, de amellyel egy valóban művészi feladatra vállalkozni egyáltalán nem lehet. Csak egy klarinét; fuvolák, oboák, fagottok nincsenek!" A megoldás nem látszik túlságosan költségesnek: „Nyolc-tízezer forint évi kiadástöbblet az egész. S ezzel a ma *hasznavehetetlen* zenekarból egy hasznavehető kultúrintézmény lesz. A város már megmutatta, hogy ezen a téren nem fukar, hanem igenis tudatában áll annak, hogy az ország harmadik városa mivel tartozik a saját polgárainak." A cikkből megtudhatjuk, hogy alig negyedévvel korábban érkezett Szabadkára Lányi Ernő, az országos hírű zeneszerző. „Ezen az úton nem szabad megállni, ha elhoztuk Lányit, adjunk neki munkát és működési tért... Beethovennek, Mozartnak, Wagnernek egyszer már el kell érkezni a gazdag Szabadkára is..."

Alig egy hónappal később, június 19-én, a Bácskai Hírlapban jelent meg egy hasonló tárgyú írás Csáth Géza tollából. Ő kereken kimondja: „Szabadka város zeneileg nagyon hátramaradott." Nemcsak Budapesthez, hanem kisebb városokhoz viszonyítva is. A városi zene- és énekkar akkori alakjában szerinte is *„teljességgel használhatatlan"*. „A művészet ott fog kezdődni – írja –, ha a közgyűlés megszavazza a még szükséges hét-nyolc zenészi állásnak felállítását."

Mindkét lap gyors és hathatós intézkedésre buzdít.

A helyzet tehát megérett, s a város zenei életének irányítása a legjobb kezekbe került. Lányi Ernő létrehozta a zenekart, s 1908. február 12-én, szerdán este fél nyolckor, a Városi Színházban a Szabadkai Philharmóniai Társaság megtartotta első hangversenyét.

A történelmi jelentőségű eseményről így számol be naplójában Lányi Ernő alig több mint 13 éves leánya, Hedvig:

„...Apának rengeteg izgalmába, fáradságába került, míg a társaságot összehozta. Templomi zenészekből és a város hegedülni tudó tagjaiból alakult meg a zenekar. A családból Sasa és Ernő játszik benne. Hosszú heteken át folytak a próbák a Pest Szálloda nagytermében. (...) Apa csodálatosan szuggerálta a zenekar tagjait, hogy az ő elgondolásai szerint muzsikáljanak. De nemcsak a zenekar tagjait szuggerálta, hanem a publikumot is. Zsúfolásig megtelt a színházterem. A prológust, amit Dide (Kosztolányi) írt, síri csöndben hallgatta az elsötétített nézőtér. Ernőke (Lányi legidősebb fia) szépen szavalta. A vers gyönyörű volt, és remekül vezette be Schubert h-moll szimfóniáját..."

Legyen sötét!... Aludjon el a pompa
a tarkuló tavaszi páholyokba!
Te tarka kép, te kikeleti álom,
borulj el a derengő félhomályon,
mint hogyha jő a hamvas alkonyat
s elszürkíti a fényes parkokat.

A szellemóra ez. A néma csendben
a fátylas istennő körünkbe rebben.
Fehér köpenybe húros, hosszú lanttal
leszáll az éjben lépegetve halkan,
és hangot ül a rezgő lelkeken –
Félig csak álom – félig sejtelem.

Halljátok-e? mint hogyha este tűznél
magadba rogyva, álmodozva ülnél,
és hallanád a szellők fuvoláit,
míg a panasz dalos ütemre válik,
s ajkadra rebben egy szelíd mosoly,
és dalt hallasz, pedig csak álmodol.

Csak álmodol. S álmodban újra látod
a tűnt szerelmet, a tűnt ifjúságot,
hallod Schubert zenéjét, ezt a lírát,
amint a válás fájó kínja sír át,
s arcodba sajgó, édes bú fuvall,
sóhajba tördelt, fáradt hattyúdal.

Halljátok-e? A nyugtalan húrokban
valami kél, a hangszer összedobban,
holt óriások örök szenvedélye
harsogva, sírva költözik beléje.
Örök derű, csapongó szenvedély,
királyi nyugalom: Mozart beszél.

S halljátok ott? Hogy tornyosul kavargva
a lázadó hangok pogány viharja,
a trombiták kövér, aranyló torkán
egekbe zengő beethoveni orkán,
az arcokon tűz, isteni harag
és az egész egy álom álma csak.

Itt köd, fenséges zenelárma.
Norvég mezőn jégtömbök roppanása.
És a sötétlő tompa csendben által
egy véres szív dobog szomorú vággyal.
Halljátok-e, mit súg az éjszaka?
Ez a ködön kesergő Grieg dala.

De csend. Ne hangozzék még rezzenés se.
Legyen ez a királyok érkezése,
akik előtt térdeplő áhítatban
hódol a nép, a porba rogyva halkan.
Jön a zene. Ébrednek a húrok...
Szegény herold, én is elnémulok.

„Zúgott a taps, s később is minden szám után (...) Felejthetetlen szép este volt..."

Lányi Hedvig szerint a nyomtatott műsor első és utolsó száma helyet cserélt, s a művek a következő sorrendben hangzottak el:

1. Schubert: H-moll szimfónia
2. Beethoven: Hegedűverseny
3. Grieg: Két részlet a Peer Gynt-ből
   a) Ase halála
   b) Anitra tánca

* * *

4. a) Tartini: Ördögtrilla
   b) Hubay: Csárdajelenetek
5. Mozart: Jupiter szimfónia, I. tétel

Az est szólistája Regéczy Ilona volt, akiről annyit tudunk, hogy Hubaynál tanult és ifj. Lányi Ernőhöz ment feleségül. Az Ördögtrillát és a Csárdajeleneteket nyilván nem zenekarral, hanem Lányi Ernő zongorakíséretével adta elő.

A helyárakról a következőképp tájékoztat bennünket a meghívó:

Alsó és középpáholy: 12 korona; felső páholy: 7 korona; támlásszék az összes sorokban: 3 korona; I. emeleti erkélyszék: 4 korona; II. emeleti erkély: 1 korona. Diákjegy: 60 fillér. A zeneiskola növendékei részére külön erkélyen egy szék: 60 fillér. Felső karzat: 40 fillér.

Az egyesület tagjainak saját személyükre egy támlásszékre szóló ingyenjegyre, családtagjaiknak pedig kedvezményre volt joguk.

Ugyancsak a hangverseny programján olvasható a Szabadkai Philharmóniai Társulat vezetőségének névsora: elnök: Bezerédy István, alelnökök: dr. Békeffy Gyula és dr. Brenner József, titkár: dr. Vécsey Emil, pénztárnok: dr. Decsy Dezső, ügyész: dr. Winkler Elemér, vezénylő karnagy: Lányi Ernő, alkarnagy: Maczák Manó, korrepetitor: Wahl Alajos, hangjegy- és hangszertáros: Schédy József. És végül még egy érdekesség: a koncert után a Pest Szálloda termeiben táncvigalom volt.

A második koncert

A szabadkai filharmonikusok első hangversenyéről egyetlen újságban sem találtam beszámolót. Annál többet a másodikról. A Bácskai Napló 1908. április 15-i számában olvashatjuk:

„*A filharmonikusok hangversenye* tegnap este zsúfolásig telt színház előtt folyt le. Úgy látszik, hogy Lányi Ernő zenedei igazgatónk lelkes fáradozása nem vesz kárba s Szabadka közönsége kezd a művészi zene iránt érdeklődni. A filharmonikusok által előadott minden szám művésziesen szép és jó volt. Marschalkó Rózsika bájos, kellemes hangjával, művészi előadásával nagy elismerést, sűrű tapsot vívott ki, úgy hogy a hangverseny második részében a programot Lányi Ernő egy szerzeményével megtoldotta. Kitűnően hegedült Koller Ferenc, aki nem annyira Saint-Saens óriási nehézségű hangversenyművével, mint inkább a sűrű tapsok után második ráadásnak játszott Kneizel-féle bájos románcának egyszerű s hangulatos előadásával mutatta meg művészi tudását. Csak nyereség lenne, ha a művészt városi zenedénk tanszékére megválasztanák."

A Függetlenség cikkírója ugyanaznap egy hosszú beszámolóval hódol – elsősorban – Lányinak. „...Láttam, amint elindul valahonnan egy ember, csak rövidke pálcával a kezében és amerre elhalad, az emberek raja csatlakozik hozzá. Varázspálca volt bizonnyal kezében. Olyan ágacska, amelynek suhogása bűvös rezgésbe hozza a levegőt és elvezet bennünket valami csodás helyre (...) És amikor már mindnyájan köréje gyűltünk, mesébe fog. Elmeséli nekünk vonós és fuvóshangszerein, amit neki Beethoven (az) ötödik szimfóniában az emberről és sorsáról elbeszélt..." A névtelen kritikus szerint az énekesnőnek különösen mélyebb hangjai tömörek és lágyak, a hegedűs biztos és finom pianói megnyerőek. A cikk ezekkel a sorokkal zárul:

„Reméljük, hogy az est sikere a város közönségében felébreszti a vágyat és az elszánt akaratot, hogy ennek a nemes egyesületnek alkalmas otthont és szereplésére kifogástalan akusztikájú hangversenytermet építsen."

A koncertet a Gyermekvédő Liga javára 1908. április 13-án, hétfőn tartották, a következő műsorral:

1. Beethoven: V. szimfónia
2. a) Händel: Ária a Xerxes-ből
   b) Giordani: Caro mio ben...
   – zenekari kísérettel előadta
   Marschallkó Rózsika
3. Lányi: Ez a világ amilyen nagy...
   lírai jelenet férfikarra és zenekarra
   – előadta a Szabadkai Dalegyesület és a filh. zenekar
4. a) Schumann: Álmodozás
   b) Ranve*: Fantasztikus tánc
   – előadta a filh. vonószenekar
   c) Saint-Saens: Fantasie romantique
   – hegedűn előadta Koller Ferenc
5. a) Mihalovich: Liliomszál
   b) Hubay: Miatyánk
   c) Két kurucnóta
   – előadta Marschallkó Rózsika
6. Erkel: Báthori Mária, nyitány

1908/09

A kezdeti sikereken felbuzdulva a Szabadkai Philharmóniai Társaság egy kérvényt nyújtott be a Városi Tanácshoz, amelyben kéri, hogy a központi elemi iskola dísztermét fűtéssel és világítással együtt hetenként kétszer, délután 5 és 6 óra között engedjék át részére próbateremnek. A kérésnek gyorsan eleget tettek. Október másodikán arról számol be a Bácsmegyei Napló, hogy a filharmonikusok már ott tartják próbáikat.

A következő koncertre készülnek, melyre minden valószínűség szerint 1908. november 25-én, szerdán került sor, ugyanis csak a meghirdetett műsorra sikerült rátalálnom.

1. Beethoven: I. szimfónia
2. Weber: F-moll zongoraverseny

* * *

* Elírás lehet, a szerző valószínűleg Fauré.

3. Grieg: Szívsebek
Lányi: Hunnia gyásza
– a vonószenekar előadásában
4. Chopin: Gisz-moll noktürn
Liszt: Cantique d'amour
Chopin: Barcarolle
5. Mendelssohn: Hebridák, nyitány
Az est szólistája Tóth Árpád zongoraművész volt.

Évi közgyűlés

A Bácskai Napló 1909. január 24-én a következő meghívást tette közzé:

„A szabadkai filharmóniai társaság f. évi január hó 31-ik napján d. e. 11 órakor a Nemzeti Casino helyiségében tartja meg évi rendes közgyűlését, amelyre a társulat t. alapító, pártoló és működő tagjait tisztelettel meghívja az Elnökség."

A közgyűlést „közbejött akadályok miatt" egy hét múlva, február 7-én tartották meg, melyről a sajtó két nappal később részletesen beszámolt.

A tagság nagy számban jelent meg. Dr. Békeffy Gyula elnökölt. Az előző évi három jól sikerült koncertről s az egyleti vagyon gyarapodásáról szóló jelentések „örvendetesen tudomásul vétettek". Lányi Ernő hosszabb beszédet tartott. Figyelmeztette az egylet munkásait és jóakaróit, hogy az elért eredmények miatt el ne bízzák magukat, mert „egy-két nyert csata még nem dönti el a háború sorsát". Indítványozta, hogy nagyobb szubvenciót kell kérni a filharmóniai társaságnak, s a tanács a városi zenészek fizetését emelje meg. Lányi indítványát a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

A választás semmi újat nem hozott. Az elnök továbbra is a főispán maradt, és a többi tisztségeket is ugyanazok a személyek kapták, mint az már a legelső koncertre szóló meghívón is olvasható volt. Az igazgató választmány a működő tagok sorából így alakult: Komlós Ármin, Ditelján István, dr. Vécsey Jenő, Klazsik Lehel, Heinrich Richárd, Kovács Kornél, dr. Kunetz Béla, Völgyi Lajos, ifj. Lányi Ernő és Klupp József. Az alapító és a pártoló tagok közül beválasztottak pedig: Tipka Antal, Piukovich József, Kosztolányi Árpád, György Mór, Révfy Zoltán, dr. Török Béla, dr. Milkó Izidor, Martinovics Béla, Váli Gyula és dr. Joó Aurél voltak.

Szólistacsere

1909. február 9-én a szabadkai újságok közölték a filharmonikusok soron következő koncertjének részletes műsorát. 14-én pedig arról olvashatunk, hogy Hilgermann Laurától a bécsi udvari színház igazgatósága visszavonta az engedélyt, hogy Szabadkán felléphessen. Helyette Vencel Bélát, a Magyar Királyi Operaház elsőrangú basszistáját sikerült közreműködésre megnyerni. A koncertről, annak lefolyásáról, a szabadkai városi könyvtárban nem talál-

ható beszámoló. Az előrejelzésekből arra következtetünk, hogy az énekes részleteket adott elő Mozart Varázsfuvolájából, Mendelssohn Paulus c. oratóriumából stb. A zenekar a következő számokkal készült:

Haydn: Oxfordi szimfónia (a zeneszerző halálának 100. évfordulója alkalmából)
Sibelius: Valse triste
Svendsen: Norvég dallam
Beethoven: Egmont, nyitány

Az ötödik hangverseny

Március 11-én a Bácsmegyei Napló már a következő filharmóniai koncert szólistáját mutatta be olvasóinak: K. Durigó Ilonának hívják, s külföldi turnéján éppen azokban a napokban aratott jelentős sikert Berlinben. Két héttel a koncert napja előtt Heumann Mór könyvkereskedő áruba bocsátotta a jegyeket, s a napilapoknak köszönhetően az olvasók tábora a teljes műsort is kézhez kapta. Íme:

1. Weber: Bűvös vadász, nyitány
2. Gluck: Che fare senza Euridice..., ária az Orpheus-ból
3. a) Bach: Sarabande
   b) Mozart: Menuett és Trio a Jupiter szimfóniából

* * *

4. Szentgály: a) Elégia: b) Bölcsődal – hegedűn előadja Koller Ferenc, vezényel a szerző
5. Lányi: Tele van a város akácfavirággal...
   Farkas Ö.: A legszebb virágszál
   Tarnay A.: Ősz utója
   Kálmán I.: Tüzet rak a német tábor – dalok zongorakísérettel
6. Bizet: L'Arlesienne, suite

A hangversenyt április 15-én tartották meg, s két nappal később egymást túllicitáló dicséretek jelentek meg a szabadkai lapokban. A Bácsmegyei Napló tudósítója (a. e.) örömmel kiált fel: „Szabadkán elértük azt, hogy lehet zenéről komolyan (reálisztikusan és nem utópisztikusan) cikket írni. (...) Talán ez az egyetlen pont, ahol Szabadka derekasan megállja a harmadik helyet, mely az ország városai közt lakosainak számereje révén megilleti." A cikkből értesülünk, hogy a zenekar ötven tagot számlál, majd ezt olvashatjuk: „A szabadkai zenekar még nem elsőrangú instrumentum. Egypár húr kissé megkopott, meg-

lazult, benne az egyes akaratok itt-ott még ki-kicsúsznak a karmester vasakarata alól. De már tud bömbölni, jajgatni és tud elhalni, úgy és akkor, amikor a karmester akarja. És Lányi Ernő a nem tökéletes instrumentumot tökéletesen kezeli. Nemcsak azért jó dirigens, mert uralkodik a zenekaron, hanem elsősorban azért, mert ő, a zenekar ura, behódol egy még nagyobb úrnak: az előadott mű szerzőjének."

A zenekar Bizet művével aratott legnagyobb sikert. Az énekesnő pedig „a közönség tapsa és a filharmonikusok virágja mellé minden, az igazi művészetet tudó ember hódoló elismerését vitte magával emlékül". A másik két vendég Kecskemétről érkezett. Koller Ferenc már nem először szerepelt a szabadkai közönség előtt. A tudósító szerint „éppen ilyen emberre: kiváló hegedűsre és gyakorlott tanárra volna szükségünk. (...) A filharmóniai társaság Lányi Ernőt, Koller Ferencet, a zeneiskola növendékserege pedig Szentgály Gyulát, babérkoszorúval lepte meg."

1909/10

Beethoven-est

A Bácskai Napló már szeptember 10-én tájékoztat bennünket a filharmonikusok novemberi koncertjének pontos műsoráról. A közönséget alaposan felkészítik a nagy eseményre. Három nappal a koncert előtt már csak a 15. soron túl kapható jegy. A Pest Szálloda nagytermében a közönség fokozott érdeklődése mellett folynak a próbák. A Bácskai Napló hosszú írást szentel Beethovennek és a Pastorale szimfóniának (1909. nov. 21.). A „páratlanul nagy és általános" érdeklődés miatt a zenekar helyét fölemelik a támlásszékek szintjéig és kiadják, mivel a zenekar a színpadon lesz elhelyezve. Ezáltal két új sort nyernek. A következő Beethoven-művekkel csalogatják a közönséget: 1. Prometheus-nyitány, 2. C-dur zongoraverseny, 3. Skót dalok; majd a szünet után: 4. VI. szimfónia.

A szólisták: dr. Klein Mátyásné úrnő – Szabadkáról, és Szendy Árpád zongoraművész, a Magyar Királyi Országos Zeneakadémia tanára – Budapestről.

A kiadós reklám eredménye nem maradt el. A színházterem zsúfolásig megtelt. „...Már a nyitány gyönyörű melódiái magukkal ragadták a közönséget, mikor pedig Szendy Árpád befejezte a C-dur zongoraversenyt, valóságos extázisban tapsolt a közönség. (...) Ráadásul saját művét, I. rapszódiáját játszotta el. Kapott egy óriási krizantémum csokrot, egy babérkoszorút a filharmonikusoktól és egyet a zenede növendékeitől." (Bácskai Napló, 1909. nov. 26.) Kleinné három dalt énekelt Lányi Ernő (zongora), Koller Ferenc (hegedű) és Plóner Félix (cselló) kíséretével és „pompásan megállta a helyét".

Impressiók a Beethoven estről címmel a Bácskai Napló m. m. i. (M. Mihály Imre) tollából is közöl egy áradozó írást. Tőle tudjuk meg, hogy a filharmonikusok közt található pap, orvos, ügyvéd, tanár, jogász, tanító, zenész stb. A terjedelmes beszámoló a következő gondolattal zárul: „A Beethoven estnek vége. Nagy és sikeres munka volt; eredménye nem fog elmaradni. Lassankint

majdcsak tudomást vesznek rólunk, hogy nem vagyunk »paraszt« város, ahol csak bort tudnak inni, hanem tudnak hallgatni egy Beethoven hanversenyt és meg is tudnak érteni egy Beethoven hangversenyt."

A koncert után Szendy Árpád tiszteletére társasvacsorát rendeztek a Pestszálló éttermében. A nagy művész kijelentette Lányi Ernőnek, hogy „a legnagyobb örömmel lép be az egyesület alapító tagjainak sorába".

Külföldi vendégművész a filharmonikusoknál

Valborg Svärdström svéd énekesnő nevét a legújabb zenei lexikonok nem közlik, pedig a század elején igen nagy népszerűségnek örvendett. A szabadkai filharmonikusoknak „óriási áldozatok árán" sikerült őt megnyerniük közreműködésre. Ezt az örvendetes hírt az újságok már december 14-én beharangozták, pedig a koncert csak január második felében volt várható. Megjelentek városszerte a falragaszok, s a Bácskai Naplóból tíz nappal a koncert előtt mindenki értesülhetett a filharmonikusok VII. hangversenyének műsoráról:

1. Glinka:	Nyitány az Ivan Szuszanyin c. operához
2. Mozart:	Non piu! tutto ascoltai...
	énekli V. Svärdström a zenekar kíséretével.
	Az obligát hegedű szólamot Koller Ferenc tanár,
	a Filharmóniai Társaság hangversenymestere játsza
3. Volkmann:	Szerenád (d-moll)
4. a) Weingartner:	Liebesfeier
b) Brahms:	Wie komme ich denn zur Thür herein...
c) Hermann:	Das Mutterherz
d) Löwe:	Niemand hat's gesehn...
	– dalok zongorakísérettel

* * *

5. Lányi:	Magyar románc hegedűre és zenekarra
	– előadja Koller F. és a zenekar
6. Schubert:	H-moll szimfónia
7. a) Grieg:	Killingdans
b) Lange-Müller:	Efteraar
c) Delibes:	Les filles de dadix
d) Dannström:	Echo polska
	– Lányi Ernő zongorakíséretével
	előadja Valborg Svärdström

Január 13-án a Bácsmegyei Napló arról ad hírt, hogy a szabadkai kirakatokban megjelent „a világ egyik legbájosabb és leghíresebb asszonyának", Valborg Svärdströmnek a fényképe. „A kép egy hosszú, finom nyakon ringó szőke fejről, bámuló okos szemekről és veszedelmesen pisze orról beszél, az egészet

hatalmas kalap árnyékolja be." A valóság, természetesen, minden fotográfiát messze felülmúl. A művésznő puszta látványától „a legbőszebb, legviharedzettebb kritikusok is szelíden fuvolázó trubadúrokká változnak át".

A jó reklám ezúttal is megtette hatását. Sokan, „éppen a zeneértő, rendes közönség egy része", jegy nélkül maradtak. Ez a hangverseny egy újítást is hozott. A nézők ingyenes műsorfüzetet kaptak, mely tartalmazta a zenekari művek rövid, népszerű leírását, valamint a műsoron szereplő összes dal eredeti szövegét és művészi fordítását. A nagy sikert aratott műsorfüzet szerkesztője Lányi Viktor volt.

1910. január 21-e, a koncert napja, péntekre esett. A csütörtök délutáni próba a Pest-szálló nagytermében, a művésznő határozott óhajára, zárt ajtók mögött folyt le. A koncertnapi színházi próbát már bárki végighallgathatta.

Az énekesnőt Szabadkára elkísérte a férje. Vele beszélgetett a Bácsmegyei Napló riportere. Megtudta tőle, hogy a művésznő tizenegy nyelven énekel, legújabban magyarul is. A Mignon c. operát is magyarul adta elő a budapesti operában. A riportból azt is megtudjuk, hogy a szabadkai filharmonikusok harsány ovációval akarták fogadni a híres vendéget, de a karmester leintette a fúvósokat, s így csak a vonósok kocogtatták meg hangszereiket a próbaterembe belépő szépasszony tiszteletére. Ő pedig hálás mosollyal fejezte ki köszönetét.

Svärdström-lázban égett egész Szabadka.

A nagy napon minden addiginál fényesebb közönség gyűlt össze a színházban. Izgatottan várták a szenzációsnak hirdetett est kezdetét. Az pedig kis híján majdnem botrányba fulladt. Ugyanis a muzsikusok nem sokkal nyolc óra előtt vették csak észre, hogy a délután folyamán valaki használhatatlanná tette a nagybőgőket. Mind a négy bőgővonót, sőt, a tartalékvonót is, meg a húrokat, bekenték szappannal. Nagyon gyorsan kellett intézkedni. Sikerült két vonót keríteni, a másik kettőt pedig annyira kitisztítani, hogy a hangszerek mégis megszólalhattak – bár nem a kellő erővel.

A rossz tréfáról a közönség csak a másnapi lapokból értesült. A koncert fényesen sikerült. Svärdströmtől mindenki el volt ragadtatva. A Löwe-dalt meg kellett ismételnie.

A zenekar, a kritikus szerint, a Schubert-szimfóniát színesebben játszotta, mint két évvel korábban. Volkmann vonósszerenádjában nem akadt kivetnivaló. Külön dicséretben részesítette a Bácsmegyei Napló tudósítója (h. j.) a zenekar szólistáit: Koller Ferencet, Ötvös Ferencet s a zongorázó Lányi Ernőt.

Valborg Svärdström a Filharmóniai Társaságtól díszes bokrétát kapott, a karmester pedig babérkoszorút, raja a következő felirattal:

„Lányi Ernőnek, a filharmóniai társaság karnagyának – a hálás közönség."

Gaál Ferenc síremlékére

A soron következő koncert szólistája Pécsi Károly volt, aki első zenei oktatását az akkor még Gaál Ferenc igazgatása alatt álló szabadkai zeneiskolában nyerte. Németországból jött, ahol mint elismert hegedűvirtuóz a dortmundi

zeneakadémián tanított. A hangverseny tiszta jövedelmét a Gaál Ferenc sír-emlék-alap javára szánták.

A koncertet 1910. április elsején tartották meg, amiről más bizonyítékunk nincs, mint hogy csütörtökre várták a vendégművészt, s a Bácskai Napló lelkes beszámolót közölt a keddi próbáról.

A meghirdetett műsor a következő volt:

1. Gluck — Nyitány az Iphigénia Aulisban c. dalműhöz
2. Gaál: — Adagio, hegedűre és zenekarra
3. Csajkovszkij: — Elégia vonószenekarra
4. Beethoven: — Hegedűverseny

* * *

5. Saint-Saens: — Introduction et Rondo capriccioso, hegedűre és zongorára
6. Mendelssohn: — IV. szimfónia

1910/11

Az új évad szeptember 22-én kezdődött. Bár a legutóbbi koncerten 52 muzsikus ült a színpadon, a Bácsmegyei Naplóból arról értesülünk, hogy új, „vonós- vagy fúvóshangszerekhez értő dilettánsok fölvétetnek". Jelentkezni magánál Lányinál kellett.

A filharmonikusok IX. hangversenye 1910. november 23-ára volt kitűzve, a következő műsorral:

1. Haydn: — 94. szimfónia, G-dur
2. Beethoven: — C-moll zongoraverseny, I. tétel
3. a) Händel: — Ária a Rinaldó-ból
   b) Mozart: — Ária a Figaro házasságából

* * *

4. Chopin: — F-moll fantázia
5. Elgar: — Szerenád vonószenekarra
6. a) Brahms: — Liebestreu
   b) Reger: — Waldeinsamkeit
   c) Grieg: — Solveig dala
   d) Lányi: — Fülemile-dal
   c) Lányi: — Zöld leveles... – dalok Lányi Ernő kíséretével
7. Weber: — Oberon, nyitány

Két hölgy volt a szólista: Kedves Margit hangverseny-énekesnő és Fábry Irma, a szabadkai Városi Zeneiskola zongoratanárnője. Utóbbiról a Bácsmegyei Napló november 20-i számából megtudjuk, hogy Budapesten Thomán Istvánnál és Bartók Bélánál tanult, s egy évvel korábban hívták meg Szabadkára. Az ő fényképe is megjelent egy-két szabadkai kirakatban.

A Bácskai Napló arra is felhívta olvasói figyelmét, hogy a Mai Színlap c. színházi újság a koncert napján ünnepi számban közli a műsor bő ismertetését, a dalok szövegét, a szerzők rövid életrajzát stb.

A kritika, mint mindig, ezúttal is már két nappal a hangverseny után napvilágot látott. A tudósító nem volt elragadtatva. Elsősorban a műsor összeállítását kifogásolta. Haydn egyik leggyengébb (!) műve, az Üstdob szimfónia helyett szívesebben hallgatott volna meg valamit Erkeltől vagy Goldmarktól, akiknek jubileumuk volt abban az évben.

A hangverseny zsúfolt nézőtér előtt zajlott le. Mindkét szólista annyi tapsot kapott, hogy ráadást is kellett adniuk. A névtelen kritikusnak ez sem imponált. Szerinte „a túlságig menő tapsolás" csak zavarja az előadást.

Geyer Stefi Szabadkán

Ismét egy csillag a filharmonikusok egén!

1911. február 8-án, szerdán, este 8 órakor, a X. hangversenyen Hubay Jenő egyik büszkesége, Geyer Stefi tündökölt. Goldmark hegedűversenye mellett zongorakísérettel is szerepelt. Lányi Ernővel együtt előadott egy larghettót Dvoráktól, egy gavottot Bachtól, egy menuettet Mozarttól, s egy csárdajelenetet Hubaytól.

A megemelt helyárak ellenére a kibocsátott jegyeket túljegyezték. A műsorfüzet tetejét a vendégművésznő fényképe díszítette.

A Bácskai Hírlap ezúttal Somlyó Zoltán tollából közölt beszámolót a hangversenyről. Ő megkockáztatta a kijelentést, miszerint a szabadkai filharmonikus zenekar az ország első igazi nagy zenei testülete. „Tanultság, biztos fegyelem és szilárd, fiatalos erő adják meg neki az életet és a fejlődési erőt." Lányi Ernőt Somlyó „tömör, bronzarcó ember"-nek írja le. „Hogy zeng körülötte az egész nagy instrumentális levegő, hogy pillant át komoly és éber szemével a rengeteg tételes művek izomhálózatán és idegrendszerén, és hogy vezeti el hímes és sziklás tájékokon egyformán szuverén uralommal a társaságot!"

Tisztán zenekari szám kettő volt műsorra tűzve: Beethoven III. szimfóniája és Volkmann Visegrád c. műve.

Az akkor 22 éves Geyer Stefit a következőképpen mutatja be Somlyó: „Meztelenül, olajszínben fénylő karjai tiszta, pehelykönnyű szárnyakat adtak nem egy feszes erotikájú zenei ötletnek."

A beszámoló zárósorai is elárulnak egyet s mást:

„...Hogy két és fél órára így feldíszesedett a rozzant szabadkai színház belseje, hogy a páholyok ódon és olcsó piros kárpitja egyszeribe megszépült és a sok fül megittasult és felcsillogtak a szemek, rövid időre mégiscsak bele le-

hetett látni a szabadkai kultúra lehetőségébe, egy kínálkozó, de még szikkadt talaj ígéreteibe..."

Ismét egy énekescsere

Az áprilisi koncert nyomtatott műsora még a legünnepeltebb magyar énekes, „a magyar opera szemefénye", Környei Béla nevét hirdette. Ám az utolsó pillanatban visszavonták tőle a fellépési engedélyt, s helyette elküldték dr. Székelyhidy Ferencet. A váratlan cserét nem bánta meg a szabadkai közönség.

Fül- és szemtanúként idézzük ismét Somlyó Zoltánt:

Boildieu Fehér nő c. operanyitánya és Schubert VII. szimfóniájának Andantéja után következett Székelyhidy. „Kiválóan előnyös megjelenésű, érdekes arcú ember, erőteljes, bátor és szabad hangja van, amely szinte teljes készségű. A *Nürnbergi mesterdalnokok*ból énekelt, s amikor a színházat zsúfolásig megtöltő közönség tapsáradata sehogy se akart lecsitulni, Szabolcskának *Mi van azon sírnivaló* című dalát énekelte el."

A szünet előtt még Mozart Kis éji zenéjét adta elő a zenekar, majd Müller Elvira, a zeneiskola zongoratanárnője, Grieg zongoraversenyének I. tételét játszotta. A közönség szűnni nem akaró tapsát egy magyar rapszódiával hálálta meg.

Székelyhidy is olyan frenetikus sikert aratott az Aidá-ból előadott románccal, hogy három ráadásszámmal is meg kellett toldania műsorát.

A nagyszerű hangverseny Allaga Géza Romaneszkájával ért véget.

A tudósító nem győzi dicsérni Lányit. A közönség is már a pódiumra lépésekor „babérba takart művészi mívű ezüst karmesteri pálcát" nyújtott át a karmesternek. Somlyó nem tudja magába folytani a véleményét: „...értékes és művészi sajátosságokkal bíró városnak kell lennie, ahol ilyen művészi esemény ilyen publikum elé kerülhet."

A sikeres hangverseny után nyilván jó hangulatban zajlott le a május 7-i évi közgyűlés, melynek eredményeként a következőképp alakult a vezetőség összetétele: elnök: dr. Békeffy Gyula, alelnök: dr. Vécsey Emil és dr. Manojlovits János, titkár: Ditelián István, hangversenymester: Koller Ferenc, hangjegytáros: Demek Ferenc.

1911/12

Liszt-ünnepség

A filharmonikusok 1911. november 23-án emlékeztek meg Liszt Ferenc születésének századik évfordulójáról. A következő műveket tűzték műsorukra:

1. Haydn: D-dur szimfónia
2. Beethoven: Esz-dur zongoraverseny

* * *

3. Bach: Ouverture (suite) vonósokra
4. Liszt: XIII. rapszódia
5. Liszt: Ünnepi hangok

Az est szólistája nem kisebb személyiség volt, mint maga Bartók Béla, a budapesti zeneakadémia harmincéves tanára. Kern Aurél „zeneköltő" és kritikus Budapestről „készséggel ajánlkozott arra, hogy a hangverseny keretében Liszt Ferencről felolvasást tart" (Bácskai Hírlap, 1911. XI. 12.). Remélhetőleg minden úgy is történt, ahogy a szervezők elképzelték, ugyanis erről a nevezetes koncertről nem sikerült több adatra rábukkannom.

Még ennél is nagyobb bizonytalanság veszi körül a filharmonikusok XIII. hangversenyét. Csak a meghívó maradt fenn, amelyen a következő műsor áll:

1. Cherubini: Anakreon, nyitány
2. a) Gluck: Ária az Alceste-ből
   b) Csajkovszkij: Ária a Jeanne d'Arc-ból
   c) Mihailovich: Piroska imája a Toldi-ból
3. a) Mendenssohn: Intermezzo a Szentiványéji álom-ból
   b) Dvorák: Notturno vonószenekarra

* * *

4. Mozart: Jupiter szimfónia
5. a) Schubert: Ungeduld
   b) Lányi: Takarodó
   c) Paladiche: Psychée

Közreműködött M. Medek Anna, a budapesti operaház művésznője. A koncert dátuma: 1912. január 31. – szerda.

A Bácskai Napló február 23-i számából két fontos esemény felől értesülünk: Az előző nap lemondott Ditelián István a titkári állásról. Helyébe Katona Bélát jelölték. A másik hír: „a zombori Troubadourok meghívására a filharmonikus egyesület 46 tagjával közreműködik a Troubadourok hangversenyén". Hogy ez megtörtént-e és mikor, nem sikerült kideritenem.

Az első gordonkaművész-vendég

Jóval szerencsésebb helyzetben vagyunk a következő hangversenyt illetően. A műsor:

1. Haydn: Esz-dur, „Dobpergés"-szimfónia
2. Saint-Saens: Gordonkaverseny
3. a) Wagner: Senta balladája a Bolygó hollandi című operából
   b) Puccini: Ima a Tosca c. operából
4. Lányi: Nänia (Halotti kesergés), gordonkára és vonószenekarra

* * *

5. a) Hubay: Ugy-e Jani
b) Csiky : Panasz, ének zongorakísérettel
6. a) Schumann: Esti dal
b) Popper: Magyar rapszódia gordonkára és zongorára
7. Bizet: L'Arlesienne

A két szólista Kmentt Ilona és Kerpely Jenő volt.

A Bácsmegyei Napló március 24-i számában néhány érdekességre hívta fel olvasói figyelmét: Tosca imáját zongora is fogja kísérni a zenekarban, a Hubay-dalban pedig a zongorához hegedű is fog társulni, természetesen a koncertmester, Koller Ferenc személyében. A zongorakísérő meg ki is lehetne más, mint Lányi Ernő.

A koncertre 1912. március 29-én került sor.

Harmadnap két írás is olvasható volt a nagy eseményről a Bácsmegyei Naplóban. Az egyik inkább a zenekar jelenével és jövőjével foglalkozik. Csodálattal adózik a 40 (!) tagú zenekarnak, amelynek az összetétele: „egy csomó fiú, iskolás diák, hivatásos zenész és kopasz lateiner".

A másik írás Ka. Ba. aláírással nyilván Katona Bélától, az egyesület titkárától származik. A sikert teljes egészében a karmester javára írja. A filharmonikusok titkára elárulja, hogy a társulatban minden a zenekar vezetőjének akarata szerint történik. „...Lányi Ernőn múlik úgy a zenekar betanítása és vezetése, mint a számok összeállítása, valamint az is, hogy kit hívjanak vendégszereplésre."

A neves szólisták az elvárásnak megfelelően szerepeltek a koncerten. Kmentt Ilona, bécsi hangversenyénekesnő egy Schubert-dallal köszönte meg a viharos tapsokat. A csellista Kerpely pedig nem volt rest és a Bizet-mű előadásakor beült a zenekarba!

A koncert után a Pestben rendezett vacsorán a vendégművészek mellett a Zomborból érkezett Troubadourok is résztvettek, és mint a tudósító írja: „...a meglehetősen könnyű muzsika (...) a késő éjjeli órákig együtt tartotta a classikus muzsika híveit".

A Bácskai Napló, ugyancsak március 31-én, egy igen terjedelmes cikkben számol be a hangversenyről. Kerpelyről hosszasan áradozik a névtelen tudósító. Ez a művész, írja, játszi könnyedséggel győzi le a legnagyobb nehézségeket is. Hangszere négy húrjában „benne van a rózsaszirmot csókoló lenge szellő szerelmes suttogása, az erdő sejtelmes moraja, a vihar távoli zúgása, s a csobogó habok enyhet adó lágy zenéje. (...) Mikor Popper magyar rapszódiáját játszotta, s benne sorba jöttek a régi szép magyarnóták, hangszerének síró hangjaira csordultig telt meg az érzések teli pohara, s a közönséget valami bűvös varázslat tartotta lekötve".

A szabadkai filharmonikusok Újvidéken

A zenekar vidéki szerepléseiről kevés adat maradt fenn. A Bácskai Napló 1909. december 10-i számából értesülünk arról, hogy meghívás érkezett Újvi-

dékről, és hogy „a rendezést egy újvidéki sindikátus vette kezébe, s a dolog anyagi oldala már rendben van..."

Ugyanez a napilap 1912. május 8-án közli az (újabb?) újvidéki vendégszereplés műsorát:

Beethoven:	Egmont, nyitány
Haydn:	Esz-dur szimfónia
Grieg:	Zongoraverseny, első tétel a szólista: Müller Elvira
Dvorák:	Notturno
Lányi:	Románc, hegedűre és zenekarra
Bizet:	L'Arlesienne

Másnap a Bácskai Napló az Újvidéken megjelenő Zastava igencsak hízelgő véleményét idézi:

„...A szabadkai filharmonikus társaság nemcsak a vidéken a legjobb, de már a budapesti filharmonikus társasággal is versenyez az elsőségért. Ez budapesti műértők és kritikusok véleménye, akik a szabadkaiak hangversenyét hallották."

A tervezett vendégszereplés – remélhetőleg – meg is valósult.

1912/13

Hubay-est

A Lloyd-teremben folyó próbák iránt nagy érdeklődés mutatkozott Szabadkán. Lázas készülődés előzte meg a filharmónia soron következő koncertjét. A próbák színhelyét később áthelyezték a gimnázium tornacsarnokába, s kialakult a végleges műsor:

1. Beethoven:	II. szimfónia
2. Hubay:	Concerto dramatique

* * *

3. Dvorák:	Larghetto a vonósszerenádból
4. Hubay:	Nyitány a Falu rossza c. operához
5. Hubay:	Csárdajelenet

Az est vendége Hubay Jenő volt, aki saját műveit hegedülte, illetve dirigálta. Hubay az akkori magyar zenei élet koronázatlan királya volt. Ő állt a zeneakadémia élén, és jelentős zeneszerzői tevékenységet fejtett ki. 30 éves művészi és pedagógiai jubileumát az egész ország megünnepelte. Budapest után az első vidéki meghívást Szabadkáról kapta. A sajtó, beszámolva az előkészületek minden mozzanatáról, kellőképpen felcsigázta a város polgárságának az érdeklődését. Az egyik Kossuth utcai üzlet kirakatában közszemlére helyezték a híres művésznek szánt bronzplakettet, amelyet Körmendy Frimm Jenővel vé-

settek. Hubay nemcsak a filharmonikusok, hanem egyúttal Szabadka vendége volt. A város díszebéddel várta. A pályaudvaron a filharmónia elnöksége fogadta. Az összes jegy elkelt. A koncertre 1912. november 27-én, szerdán este 8 órakor került sor.

A siker óriási volt. „... És minden lelkesedésnek, tapsnak és elragadtatásnak, amitől csak úgy izzott a levegő, központja, mágnese a könnyed eleganciával hajlongó, csodálatosan fiatal Hubay Jenő volt." A ráadás néhány magyar dalból állott.

A Bácskai Hírlap így zárja tudósítását:

„Az ünnepi est mámorában a publikum nem feledkezett meg a fáradhatatlan karmesternek, *Lányi* Ernőnek önfeláldozó művészi munkájáról sem. Hatalmas babérkoszorút nyújtottak át neki. (...) Lányi Ernő és a maganevelte publikum, amely ma is példásan intelligens magaviseletet tanúsított – kölcsönösen büszkék lehetnek egymásra."

A polgármester jubileuma

A rendezőség sorszámmal látta el a szabadkai filharmónia mindegyik hangversenyét. A tizenötödik és a tizenhatodik között is sor került egy nem is akármilyen rendezvényre, amelyen azonban sokan mások is szerepeltek. Ezt az ünnepséget dr. Bíró Károly tízéves polgármesteri jubileuma alkalmából tartották, 1912. december 21-én, a következő műsorral:

I. rész

1. Weber:	Bűvös vadász, nyitány
2. a) Verdi:	Ária a Trubadur-ból
b) Saint-Saens:	Ária a Sámson és Delila c. operából, énekelte: Budánovits Mária
3. a) Lányi:	Vágy (népmánc)
b) Csajkovszkij:	Báli csevegés
c) Hubay:	Rózsabokor; énekelte: Milassin Mariska
4. Haydn:	Teremtés, oratórium, IV. rész
5. Schumann:	Cigányélet, előadta: a Szabadkai Dalegyesület a filharmóniai zenekar a templomi énekkarok a Városi Zenede énekkara, valamint Szigeti Jenőné, Ábrányi Lajos és Stift Ármin

II. rész

Mascagni: Parasztbecsület, egyfelvonásos opera

A szereposztás:

Santuzza – Falk Erzsi
Lola – Peterdy Etel
Turiddu – Burány Ferenc
Alfio – Korda Sándor

A díszelőadásról szóló beszámolók mindenkit csak dicsérnek. Budanovics Mariskát dr. Brenner József, Milassin Mariskát Lányi Ernő kísérte zongorán. Mindkét szabadkai úriasszony egy-egy Lányi-dallal toldotta meg műsorát.

Ami a Haydn-oratóriumot illeti, hát „olyat még nem látott és nem is hallott Szabadka". Száznál több előadó mutatta be a hatalmas művet!

A Parasztbecsület-et a színtársulat adta elő. Ekkor már Nagypál Béla, a színház karmestere vette át a dirigensi pálcát, aki az est első felében üstdobosként működött közre Lányi zenekarában.

A tudósító a szólisták mellett az énekkarról is elismeréssel szólt.

Félház

Szendy Árpád nevével egyszer már találkoztunk. Az 1913. február 26-i hangversenyre ismét őt hívták meg szólistának. A napisajtó a szokásos módon készítette fel a közönséget, ám a terem mégis csak félig telt meg. Ennek okát a Bácskai Hírlap tudósítója abban látta, hogy a „zeneélvező és műélvezetre vágyó közönség igenis van immár, de ez a közönség nem engedi felsrófoltatni a saját igényeit".

Lássuk, milyen az a műsor, amely a szabadkaiaknak az első világháború előtti évben még ijesztően „magas" volt:

1. Gluck: Balettzene a Paris és Heléna c. operából
2. Wagner: Lohengrin, előjáték
3. Chopin: F-moll zongoraverseny

* * *

4. Farkas Ö.: Románc és Andante con moto a Szerenádból; előadta Koller Ferenc és a vonószenekar
5. Liszt: A-dur legenda (Assisi szt. Ferenc prédikációja a madarakhoz
   Szendy: C-dur menuetto
   Chopin: H-moll scherzo
6. Mozart: G-moll szimfónia

A zongorista „önmérsékelt és kissé túlságosan objektív interpretálása" szintén rossz csaléteknek bizonyult. A megjelentek ráadás nélkül mégsem engedték el Szendyt, aki egy Chopin-impromptuvel adózott rajongóinak.

Ijesztő hírek

Az áprilisra tervezett hangverseny elé több akadály tornyosult. Meg kellett változtatni a már meghirdetett műsort, mert Récsey Sári zongoraművésznő, „a szabadkai előkelő társaság fiatal tagja" visszalépett. A másik szólista, Basilides Mária miatt pedig a dátumot kellett módosítani. A legsúlyosabb gondot

azonban az a hír okozta, amely szárnyra kelt a városban: Lányi elhagyja Szabadkát! Mindenki előtt világos volt, hogy ha ez a csapás bekövetkezik, „a zeneművészetnek hosszú időre bealkonyul ebben a városban".

A filharmonikusok XVII. koncertjére 1913. április 16-án került sor a következő műsorral:

1. Beethoven:	VII. szimfónia
2. Thomas:	Románc és a Styrienne a Mignon c. operából zenekari kísérettel
3. Beliczay:	Andante vonószenekarra, op. 25.

* * *

4. Rossini:	Nyitány A sevillai borbély c. operához
5. Dalok:	
Lányi:	Magdolna vár...
Lányi:	Szerelem tengerében...
Szendy:	Szeretném itthagyni... stb. – zongorakísérettel

Közreműködött Basilides Mária, a Budapesti Népopera énekese.

A tudósító ez alkalommal is több dicsérettel halmozta el a karmestert, mint a fővárosból érkezett énekművésznőt, aki pedig „erőteljes és érces mezzoszopránjával úgyszólván elbűvölte a hallgatóságot". A közönség lelkesedését még az a tudat is fokozta, hogy imádott karmesterüket most látják pódiumon utoljára. Ezzel is mintegy szerették volna őt visszatartani, tüntető ragaszkodásukkal Szabadkához kötni.

A koncert után két nappal a Bácskai Hírlap leközölte Lányi Ernő levelét. Szó sincs róla, hogy itthagyja Szabadkát! „...Efféle kombinációkra legfeljebb néhány elejtett szavammal adhattam alapot, amelyek erős izgalmakkal járó munkámra és megrongált egészségi állapotomra vonatkoztak, ezzel kapcsolatban pedig arra a tényre, hogy tartósabb pihenésre szorulok. Minden egyéb jóindulatú, de önkényes kiszínezése a dolognak."

Egy valaki mégis távozott Szabadkáról: a filharmónia koncertmestere. Az új szezon Koller Ferencet, az egykori Hubay-növendéket már Miskolcon, a városi zeneiskolában találta.

1913/14

Hölgyek az igazgató választmányban

Még mielőtt elkezdődött volna az új hangversenyévad, október 11-én a Nemzeti Kaszinóban megtartották a Filharmóniai Társaság hatodik tisztújító közgyűlését. A vezetőség összetétele annyiban változott, hogy az igazgató választmányba két hölgyet is beválasztottak, Jakobcsics Imrénét és Birkássné Szuchich Adrienne-t, bár a Bácskai Hírlap az utóbbi helyett dr. Günther Jó-

zsefné nevét említi. Ugyanebből az újságból megtudjuk, hogy „a tárgysorozat legfontosabb tárgya volt az alapszabályok módosítása, amelyet a társulat művészi nívójának, valamint anyagi helyzetének emelése céljából szükségesnek látszott reformálni és amely javaslat többek hozzászólása után el is fogadtatott".

„Határozatba ment egyúttal, hogy a városhoz memorandum nyújtassék be, amelyben a társulat részére 500 korona szubvenciót kérnek".

Ugyanakkor született döntés arról is, hogy a koncertmester Rados Dezső legyen, a zeneiskola új hegedűtanára.

Gyóni Géza verse

Lola Tesi 1913-ban volt 18 éves, és a Bácskai Hírlap október 15-i számában nem győzött róla áradozni. Minden bizonnyal ígéretes hegedűművész lehetett, aki Párizsban és Bécsben tanult, s jelentős nemzetközi sikereket aratott. Belgrádból visszajövet – ahol a királyi udvarba volt meghívása – megállt Szabadkán, hogy hangversenyt adjon a filharmonikusok kíséretével. Az előadásra szánt művek a következők voltak: Mendelssohn Hegedűversenye, Bach Chaconnéja, Csajkovszkij Melankolikus szerenádja, egy Kjui-darab (Orientale) és Hubay egyik csárdajelenete. A zenekar ezenkívül Mozart Esz-dúr szimfóniáját, valamint Lányi hangszerelésében egy régi magyar dalt és Järnefelt Berceuse c. darabját tűzte műsorra.

A főpróbára 1 koronáért, illetve tanulóknak 50 fillérért lehetett bejutni, de csak azoknak, akik a hangversenyre is váltottak jegyet. Egyébként a főpróbára is teljes értékű belépőjegyet kellett venni. (Ennek következtében igen kevesen voltak kíváncsiak a szerdai napon megtartott próbára.)

A fiatal művésznőt a Szabadkán újságíróskodó Gyóni Géza is meghallgatta. Két nappal a koncert után, november 21-én a Bácskai Napló a következő versel lepte meg olvasóit:

Lola Tesi

Kis sárga virágot
Küldött a nagy orosz puszta
Sírt a hegedű
És sírt a szívünk, hogy húzta.

Kis sárga virág
Ó, mennyit kellett már fájnod,
Míg megszólaltattad
Lelkünket: a magyar álmot.

Kis sárga virág
Szívünket szívéhez húzta
És ölelkezve sírt
Két árva, végtelen puszta.

Gyóni Géza

A sajtó tudósítója (m. m. i.) ugyanaznap számolt be a hangversenyről. A közönség lelkesen ünnepelte az „érdekes arcú, simpatikus jelenséget", aki „csupa szív, csupa melegség, ha terpeszkedő dallamok szólalnak meg hegedűjén, (...) de cserben hagyja az ereje, mihelyt a brilliáns technikának kell előtérbe lépnie..." A Hubay-csárdajelenet előadása meg majdnem botrányba fulladt, annyira másként értelmezte a „Vörös bort ittam..." kezdetű nótát a művésznő, mint a szabadkai muzsikusok.

A krónikás szerint a siker fő részese ezúttal is Lányi Ernő volt.

Az alapos reklámozás ellenére a nézőtér nem telt meg egészen.

A Bácskai Hírlap, ugyancsak november 21-én, teljesen megfeledkezve Lola Tesiről, kizárólag a karmesterrel foglalkozott: „...Lányi Ernő állott a pódiumon, és ahogy ott láttuk, a művészet csodatevő hatalma egyszerre oly világos és egyszerű lett előttünk..."

Az énekesekkel mindig baj van

Georg Anthes egyike volt minden idők legkiválóbb énekeseinek. Már leáldozóban volt csillaga, amikor elfogadta a szabadkai meghívást, hogy részleteket énekeljen a Szabadkán soha nem hallott Lohengrin-ből és a Walkür-ből. Drezda, New York és Budapest operaházainak büszkeségét látni s hallani borzasztóan nagy dolognak számított.

A világhírű énekes neve megtette hatását. Minden jegy elkelt, s a krónikás újra abban a hitben ringathatta magát, hogy mégiscsak minden rendben van Szabadka közönségével. Sokan érkeztek vidékről is csodát látni. S a csoda elmaradt. Az énekes annyira berekedt, hogy kénytelen volt a szereplést lemondani.

A közönség ezt a váratlan fordulatot, állítólag, megértéssel fogadta, s fegyelmezetten végighallgatta a zenekar műsorát, mely a következő művekből állt:

1. Beethoven: (III.) Leonóra-nyitány
2. Wagner: Sigfried-idill

* * *

3. Beethoven: IV. szimfónia

Mind a zenekar, mind pedig vezetőjük ezúttal is (1914. febr. 3.) hatalmas sikert aratott.

Méltó befejezés

Anthes ígéretet tett, hogy a filharmonikusok következő hangversenyén kárpótolni fogja a szabadkaiakat. Erre azonban már nem került sor. A február 23-i hangversenyen csak egy szólista lépett fel, de az maga volt a csellisták fejedelme: Pablo Casals.

A koncert teljes műsora a következő műveket foglalta magába:

1. Weber: Euryanthe, nyitány
2. Haydn: Gordonkaverseny

* * *

3. Bach: Gordonka-szvit
4. Bizet: Gyermekjátékok
5. Bruch: Kol Nidrei
   Popper: Tarantella
   Dvorák: Rondo
   – Lányi Ernő zongorakíséretével

A Bácskai Hírlap tudósítójától tudjuk, hogy ezúttal is érkeztek nézők messzi vidékről. Nem vonható kétségbe, hogy a zsúfolt nézőtér elbűvölve hallgatta Casalst. „Ahogy ült a pódiumon behunyt szemmel és fényes fejével, minden póztól megtisztultan maga volt az abszolút zene és a tiszta kifejezés megtestesülése. Ahogy ült és játszott, a tökéletesség boldog régióiban érezhette magát s ott érezték őt hallgatói is, ahol már nincsen bírálat, csak csodálat." A zenekar is remekelt. Annál is inkább, mert – valószínűleg a szólista késése miatt – a fellépés előtt egyetlenegy közös próbát sem tarthattak!

Egy ráadásszámot sikerült kierőszakolnia a közönségnek a nagy művésztől.

Ez a minden jelenlévőben kitörölhetetlen emléket hagyó koncert, a filharmonikusok XX. hangversenye volt – az utolsó majdnem napra egybeesett a legelső koncert hatodik évfordulójával.

Záróakkord

A szabadkai filharmónia dicső hőskora ezzel lezárult. A Bácskai Napló 1914. március 20-án ugyan ismét Anthes György vendégszereplését helyezte kilátásba, de az április 20-ára kitűzött koncert már aligha valósulhatott meg. Valószínű, hogy Lányi Ernő mind jobban súlyosbodó betegsége szólt közbe. Azután meg jött a világháború, s majd két évtizednek kellett eltelnie, mire ismét rendezhette sorait a nagy múltú társulat.

Lányi hatalmas tettvágyát aligha törte le egy olyan incidens, amelyre még a Casals-koncert kapcsán került sor. Akadtak ugyanis olyanok, akik már megsokallták Lányi zenekarának sorozatos sikereit. S mivel a koncerteket a színházban tartották, ezek az acsarkodók azzal vádolták meg a filmharmonikuso-

kat, hogy a színház ŏmiattuk került válságba. A nézők megveszik a drága koncertjegyet, s azután nem marad pénzük színházra.

Az igazság nyilván az, hogy a közönség szívesebben járt el a kitűnő hangversenyekre, és messze elkerülte az akkoriban hullámvölgyben vergődő színházat.

Érdemes felfigyelni a Bácskai Hírlap 1914. február 27-én megjelent írására. A két társulat – a muzsikusok és a színészek – féltékenykedésének elkerülése céljából a tudósító azt ajánlja, hogy építsen a város minél hamarabb egy hangversenytermet – esetleg egy kultúrpalotát! –, és akkor majd nem árthat a zenekar a teátristáknak – a saját házukban.

*

Ez a szabadkai filharmonikus zenekar első korszakának története.

Az adatok felkutatásánál elsősorban a Szabadkai Városi Könyvtárban található korabeli sajtótermékekre támaszkodtam. Mivel ez a gyűjtemény közel sem teljes, így ez a krónika sem lehet az. A hézagok ellenére is bízom benne, hogy sikerült feltárnom olyan adatokat, amelyek eddig vagy teljesen ismeretlenek voltak, vagy pedig tévesen kerültek a köztudatba. A szabadkai napilapok szemmel látható elfogultsága ellenére is igyekeztem hű képet rajzolni városunk zenei múltjának e jelentős időszakáról.

Befejezésként ide kívánkozik még egy idézet, a Bácsmegyei Napló 1912. március 31-én megjelent számából:

„...Most még csak mi ülünk a nézőtéren (...), de öröm (...) elgondolni azt az időt, amikor majd azok ülnek a széksorainkban, akik most a mi kedvünkért fenn a színpadon húzzák. Hogy fognak figyelni ők, akik nemcsak érzenek, hanem értenek is majd hozzá, s akiknek az utódai fogják a zenekar viharait felidézni, s a szabadkai filharmóniát ápolni akkor. Mi lesz ebből a városból? Talán akkor már operákat is fognak adni a színházban s megjelenik a nézőtéren az első szövegkönyv, a magyarázó ismertetés, a zene-elemzés, és itt is, ott is ujjal fognak bökdösni a kottára, ahogy a primadonna énekét kísérik..."

A fenti sorok akár tegnap is íródhattak volna. Sőt, ma talán még inkább tűnhetnek hiú ábrándnak, mint háromnegyed évszázaddal ezelőtt.

Forrásművek

1. Csáth Géza: Éjszakai esztetizálás. Zeneműkiadó, Budapest, 1971.
2. Csáth Géza: Írások az élet jó és rossz dolgairól. Életjel, Szabadka, 1975.
3. Dér Zoltán: Fecskelány. Forum, Újvidék, 1970.
4. Kenyeres Kovács Márta: Régi nóta, híres nóta... Életjel, Szabadka, 1976.
5. Somlyó Zoltán: Szabadkai karnevál. Életjel, Szabadka, 1982.
6. Az alábbi lapoknak a Szabadkai Városi Könyvtárban megtalálható példányai 1907–1914-ig: Bácskai Hírlap, Bácskai Napló, Bácsmegyei Napló, Függetlenség, Neven.

Függelék

a) *A Philharmoniai Társaság szabadkai koncertjeinek jegyzéke a szólisták megjelölésével:*

I. – 1908. II. 12. – Regéczy Ilona, hegedű
II. – 1908. IV. 13. – Marschallkó Rózsika, ének
Koller Ferenc, hegedű, Kecskemét
III. – 1908. XI. 25. – Tóth Árpád, zongora, Budapest
IV. – 1909. II. 17. – Venczell Béla, ének, Budapest
V. – 1909. IV. 15. – K. Durigó Ilona, ének, Budapest
Koller Ferenc, hegedű, Kecskemét
Szentgály Gyula, karmester, Kecskemét
VI. – 1909. XI. 24. – *Beethoven-est*
Dr. Klein Mátyásné, ének, Szabadka
Szendy Árpád, zongora, Budapest
VII. – 1910. I. 21. – Valborg Svärdström, ének, Svédország
VIII. – 1910. IV. 1. – Pécsi Károly, hegedű, Dortmund
IX. – 1910. XI. 23. – Kedves Margit, ének, Szabadka
Fábry Irma, zongora, Szabadka
X. – 1911. II. 8. – Geyer Stefi, hegedű, Budapest
XI. – 1911. IV. 10. – Müller Elvira, zongora, Szabadka
dr. Székelyhidy Ferenc, ének, Budapest
XII. – 1911. XI. 23. – *Liszt Ferenc ünnepély*
Bartók Béla, zongora, Budapest
XIII. – 1912. I. 31. – M. Medek Anna, ének, Budapest
XIV. – 1912. III. 29. – Kmentt Ilona, ének, Bécs
Kerpely Jenő, gordonka, Budapest
XV. – 1912. XI. 27. – Hubay Jenő, hegedű, Budapest
XV/a. – 1912. XII. 21. – *A polgármester jubileuma*
Budánovits Mária, ének, Szabadka
Milassin Mariska, ének, Szabadka
XVI. – 1913. II. 26. – Szendy Árpád, zongora, Budapest
XVII. – 1913. IV. 16. – Basilides Mária, ének, Budapest
XVIII. – 1913. XI. 19. – Lola Tesi, hegedű, Oroszország
XIX. – 1914. II. 3. – (Georg Anthes, ének, Budapest)
XX. – 1914. II. 23. – Pablo Casals, gordonka, Spanyolország

b) *Az 1908 és 1914 között előadott művek jegyzéke*
(a zárójelben annak a koncertnek a sorszáma olvasható, amelyiken az illető mű elhangzott.)

Allaga Géza: Romaneszka (XI.)
Bach, J. S.: Sarabande (V.)
Gavott, hegedűre és zongorára (X.)
Ouverture (Suite), vonósokra (XII.)
Chaconne, szóló hegedűre (XVIII.)
C-dúr csellószvit (XX.)

Beliczay Gy.:	Andante vonószenekarra, op. 25 (XVII.)
Beethoven:	Hegedűverseny (I.), (VIII.)
	I. szimfónia (III.)
	II. szimfónia (XV.)
	III. szimfónia (X.)
	IV. szimfónia (XIX.)
	V. szimfónia (II.)
	VI. szimfónia (VI.)
	VII. szimfónia (XVII.)
	Egmont, nyitány (IV.)
	Prometheus, nyitány (VI.)
	(III.) Leonóra, nyitány (XIX.)
	C-dúr zongoraverseny (VI.)
	C-moll zongoraverseny (IX.), I. tétel
	Esz-dúr zongoraverseny (XII.)
	3 skót dal (VI.) Á
Bizet:	L'Arlesienne, suite (V.), (XIV.)
	Gyermekjátékok, op. 22 (XX.) Á
Boildieu:	A fehér nő, nyitány (XI.)
Brahms:	Wie komm ich denn zur Thür herein..., dal (VII.)
	Liebestreu, dal (IX.)
Bruch:	Kol Nidrei, gordonkára és zongorára (XX.)
Cherubini:	Anakreon, nyitány (XIII.)
Chopin:	Cisz-moll nocturne (III.)
	Barcarolle (III.)
	F-moll fantázia (IX.)
	F-moll zongoraverseny (XVI.)
	H-moll scherzo (XVI.)
Csajkovszkij:	Elégia, vonószenekarra (VIII.)
	Ária a Jeanne d'Arc-bol (XIII.)
	Báli csevegés, dal (XV/a.)
	Serenade melancolique, hegedű és zenekar (XVIII.)
Csiky:	Panasz, dal (XIV.)
Dannström:	Echo polska, dal (VII.)
Delibes:	Les filles de Cadix (VII.)
Dvorák:	Larghetto, hegedűre és zongorára (X.)
	Notturno, vonószenekarra (XIII.)
	Larghetto a vonósszerenádból (XV.)
	Rondo, csellóra és zongorára (XX.)
Elgar:	Szerenád, vonószenekarra (IX.)
Erkel:	Báthori Mária, nyitány (II.)
Farkas Ödön:	A legszebb virágszál, dal (V.)
	Románc és Andante con moto (XVI.)
Fauré (?):	Fantasztikus tánc, vonószenekarra (II.)
Gaál Ferenc:	Adagio, hegedűre és zenekarra (VIII.)
Giordani:	Caro mio ben..., ária (II.)
Glinka:	Ivan Szuszanyin, nyitány (VII.)
Gluck:	Che fare senza Euridice..., ária (V.)
	Iphigénia Aulisban, nyitány (VIII.)
	Ária az Alceste-ből (XIII.)
	Paris és Heléna, balettzene (XVI.)

Goldmark:	Hegedűverseny (X.)
Grieg:	Aase halála és Anitra tánca (I.)
	Szívsebek, vonószenekarra (III.)
	Killingdans, dal (VII.)
	Solveig dala (IX.)
	Zongoraverseny, I. tétel (XI.)
Händel:	Ária a Xerxes-ből (II.)
	Ária a Rinaldó-ból (IX.)
Haydn:	Oxford-szimfónia (IV.)
	G-dúr szimfónia, N° 94 (IX.)
	D-dúr szimfónia, (XII.)
	Esz-dúr szimfónia, (XIV.)
	Teremtés, oratórium, IV. rész (XV/a.)
	D-dúr gordonkaverseny (XX.)
Herrmann:	Das Mutterherz, dal (VII.)
Hubay:	II. csárdajelenet (X.)
	IV. csárdajelenet (XVIII.)
	? csárdajelenet (I.), (XV.)
	Miatyánk, dal (II.)
	Ugy-e Jani, dal (XIV.)
	Rózsabokor, dal (XV/a.)
	Concerto dramatique, hegedűverseny (XV.)
	Falu rossza, nyitány (XV.)
Järnefelt:	Berceuse, hegedűre és vonósokra (XVIII.)
Kálmán Imre:	Tüzet rak a német tábor, dal (V.)
Kjui:	Orientale, hegedűre és zongorára (XVIII.)
Lange-Müller:	Efteraar, dal (VII.)
Lányi Ernő:	Ez a világ amilyen nagy, lírai jelenet (II.)
	Hunnia gyásza, vonószenekarra (III.)
	Tele van a város akácfavirággal, dal (V.)
	Magyar románc, hegedűre és zenekarra (VII.)
	Fülemile-dal (IX.)
	Zöld leveles..., dal (IX.)
	Takarodó, dal (XIII.)
	Nánia, gordonkára és zenekarra (XIV.)
	Vágy (népmánc) (XV/a.)
	Magdolna vár..., dal (XVII.)
	Szerelem tengerében..., dal (XVII.)
	Régi magyar dal, hegedűre és vonósokra (XVIII.)
Liszt:	Cantique d'amour (III.)
	XIII. rapszódia (XII.)
	Ünnepi hangok (XII.)
	A-dur legenda (XVI.)
Löwe:	Niemand hat's gesehn..., dal (VII.)
Mendelssohn:	Hebridák, nyitány (III.)
	Ária a Paulus c. oratóriumból (IV.)
	IV. szimfónia (VIII.)
	Intermezzo a Szentiván-éji álom-ból (XIII.)
	Hegedűverseny (XVIII.)
Mihalovich:	Piroska imája a Toldi-ból (XIII.)
	Liliomszál, dal (II.)

Mozart:	Jupiter-szimf., (XIII.), I. tétel (I.), III. tétel (V.)
	G-moll szimfónia (XVI.)
	Ária a Varázsfuvolá-ból (IV.)
	Non piu! Tutto ascoltai, ária (VII.)
	Ária a Figaro házasságá-ból (IX.)
	Menuett, hegedűre és zongorára (X.)
	Kis éji zene (XI.)
	Esz-dúr szimfónia (XVIII.)
Paladiche:	Psychée, dal (XIII.)
Popper:	Magyar rapszódia, gordonkára és zongorára (XIV.)
	Tarántella, gordonkára és zongorára (XX.)
Puccini:	Ima a Toscá-ból (XIV.)
Reger:	Waldeinsamkeit, dal (IX.)
Rossini:	A sevillai borbély, nyitány (XVII.)
Saint-Saens:	Fantasie romantique (II.)
	Introduction et Rondo capriccioso (VIII.)
	Gordonkaverseny (XIV.)
	Ária a Sámson és Delilá-ból (XV/a.)
Sibelius:	Valse triste (IV.)
Schubert:	H-moll szimfónia (I.), (VII.)
	Andante a VII. szimfóniából (XI.)
	Ungeduld, dal (XIII.)
Schumann:	Álmodozás, vonószenekarra (II.)
	Esti dal, csellóra és zongorára (XIV.)
	Cigányélet (XV.) /a
Svendsen:	Norvég dallam (IV.)
Szendy Á.:	C-dúr menuetto (XVI.)
	Szeretném itthagyni..., dal (XVII.)
Szentgály:	Elégia és Bölcsődal, hegedű és zenekar (V.)
Tarnay A.:	Ősz utója, dal (V.)
Tartini:	Ördögtrilla, hegedűre és zongorára (I.)
Thomas:	Két részlet a Mignon-ból (XVII.)
Verdi:	Románc az Aidá-ból (XI.)
	Ária a Trubadur-ból (XV/a.)
Volkmann:	D-moll szerenád (VII.)
Volkmann–Káldy:	Visegrád (X.)
Wagner:	Ária a Mesterdalnokok-ból (XI.)
	Senta balladája a Bolygó hollandi-ból (XIV.)
	Lohengrin, előjáték (XVI.)
	Sigfried-idill (XIX.)
Weber:	F-moll zongoraverseny (III.)
	Bűvös vadász, nyitány (V.), (XV/a.)
	Oberon, nyitány (IX.)
	Euryante, nyitány (XX.)
Weingartner:	Liebesfeier, dal (VII.)